

Berényi Mihály, Bösze Péter

Az orvos szavunk szóösszetételekben és szószerkezetekben – hogyan írjuk?

Az orvos szó számos szókapcsolatban és szóösszetételben is előfordul. Ezek írásával nehézség akkor adódik, ha az orvos főnév másik főnévvel társul. A főnév-főnév kapcsolatokat az orvosi szaknyelvben is egybe- vagy különírjuk. Egybeírjuk a szakfogalmat, a szakmai elnevezést jelölőket és azokat, amelyek jelöletlen nyelvtani viszonyban vannak egymással; a többinél a különírást választjuk.

Két főnév társulásából szakfogalom, szaknév jelentésváltozás vagy jelentéssűrités következtében keletkezhet.

A jelentésváltozás azt jelenti, hogy az egybeírt alak értelme más, mint a különírté vagy a tagoké külön-külön (orvosfeleség [a férj az orvos], orvos feleség [a feleség az orvos]). Az orvoslátogató szakfogalom: egyfajta foglalkozás [a gyógyszercégek alkalmaznak orvoslátogatókat, akik az orvosoknak ajánlják a gyógyszereket]; az értelme sem az orvos, sem a látogató értelmével nem azonos, és természetesen más, mint az orvos látogató, aki orvos, és meglátogat valakit/valamit. Az egybe és a különírást tehát az értelemtükröztetés szabályozza.

A jelentéssűrités két szó (leginkább főnevek vagy melléknevek) közötti jelöletlen, bonyolult, nehezen, az egyszerű, kétagú szókapcsolatból nem levezethető, csak többszavas szerkezettel értelmezhető mondattani viszony (hurokkimetszés [dróthurokkal végzett, elektromos kivágás, a loop excision tükröfordítása]).

Az egybe- vagy különírás akkor is az értelem tükrözi, ha az orvos szó utótag (a nőorvos mást jelent, mint a nő orvos: az első nőgyógyász, aki lehet férfi is; a második nő, aki orvos, lehet belgyógyász is).

orvos orvos adjunktus, orvosajánló, orvos akadémikus, orvos alezredes, orvosasszisztens, orvosavató, orvosállomány, orvos barát (barátja orvos), orvos–beteg kapcsolat, orvosbiológia, orvosbiológiai, orvoscsoport, orvoscsoportosulás, orvosdinasztia, orvosdoktor, orvosegyesület, orvosegyetem, orvoselváncdolás, orvosetika, orvos ezredes, orvosfeleség (férje orvos), orvos feleség (a feleség orvos), orvosférj (felesége orvos), orvos férj (a férj orvos), orvos fia, orvosföldrajz, orvosgenetika, orvos genetikus, orvosgyerek, orvoshallgató, orvos házaspár, orvoshiány, orvos igazgató, orvosigény, orvosinformatika, orvos író, orvosírnok, orvos ismerős, orvosjelölt, orvoskar, orvos katona, orvoskereslet, orvoskereső, orvos képviselő, orvosképzés, orvoskongresszus, orvos kozmetikus (kozmetológus),

orvos közgazdász (közgazdász, aki orvos), orvosközgazdász-képzés, orvoskolléga (szintén orvos), orvos kolléga (valamely tevékenységben, feladatban olyan társa vkinek, akinek orvosi végzettsége van), orvos kutató, orvoslat, orvos lánya, orvoslás, orvoslátogató, orvoslinkek, orvosmeteorológia, orvosmeteorológus (olyan meteorológus, aki az időjárás orvosi vonatkozásaival foglalkozik), orvos–mérnök együttműködés, orvos–mérnök kutatócsoport (a kutatócsoport tagjai orvosok és mérnökök), orvosnagygyűlés, orvosnemzedék, orvosnő, orvosnövendék, orvos nyelvész (nyelvész, aki orvos), orvos nyelvújító, orvosnyilvántartás, orvosol, orvosprofesszor, orvos pszichológus, orvosregény, orvosság, orvosszakértő (orvosszakértői végzettségű), orvos szakértő (olyan szakértő valamiben, aki orvos), orvosszakma, orvos százados, orvosszemélyzet, orvosszemmel, orvosszer, orvos szerző (valaminek a szerzője, aki orvos), orvosszövetség, orvostan, orvostani, orvostanár, orvostanhallgató, orvostárs (szintén orvos), orvostársadalom, orvostársaság (orvostudományi társaság), orvos társaság (orvosokból álló, nem hivatalos társaság), orvostechnika, orvostechnikai berendezések, orvos-természetgyógyász, orvostovábbképzés, orvostovábbképző intézet, orvostörténelem, orvostudakozó, orvosunoka (orvos unokája), orvos unoka (az unoka orvos), orvosválasztás, orvosvics

agykutató orvos, allergiaorvos, altatóorvos (aneszteziológus), altató orvos (orvos, aki altat), aranydiplomás orvos, ál orvos, ál orvosnő, általános orvos, általánosorvos-állás, általánosorvos-képzés, általánosorvos-szak, bányaorvos, bel orvos (belgyógyász), belorvosi osztály (belgyógyászat), boncoló orvos, családorvos, csecsemőorvos, délután rendelő orvos, elmeorvos, ezredorvos, férfiorvos (andrológus), férfi orvos (orvos, aki férfi), férfiorvos-portré (férfi orvosé), fogorvos, fogorvosjelölt, fő orvos, fül orvos, fül-orr-gége orvos, fűrdő orvos (fűrdőorvostani végzettségű), fűrdő orvos (orvos, aki fűrdik), gyakorló orvos, gyermekorvos, gyermekorvos (gyermekgyógyász), hajó orvos, hatósági orvos, házi orvos, házi orvosi szolgálat, honvéd orvos, ideg orvos, ifjúsági orvos, igazságügyi orvos, igazságügyi orvosszakértő, iskola orvos, katona orvos, kezelő orvos, klinikai orvos, körzeti orvos, kör orvos, kutató orvos, magán orvos, mentő orvos, nyelvész orvos, oltó orvos, osztályos orvos, rendelő orvos, revízió orvos, röntgen orvos, sebész orvos, segéd orvos, sport orvos, szem orvos (szemész), szigorló orvos, szolgálatos orvos, szülés orvos (szülész), tisztiorvos, üzem orvos, nő orvos (nőgyógyász szakorvos), nő orvos (nő, aki orvos), ügyeletes orvos, végzett orvos

orvosállás orvosállás-ajánlat, orvosállás-hirdetés

orvosdiploma orvosdiploma-osztás, orvosdiploma-szerzés

orvosegyetemi orvosegyetemi adjunktus, orvosegyetemi egyesület, orvosegyetemi megbeszélés, orvosegyetemi tanár, orvosegyetemi hallgató

orvosságos orvosságosüveg (olyan üveg, amelyet orvosság tárolására használnak), orvosságos üveg (olyan üveg, amelyben van orvosság), orvosságos doboz, orvosságos fiola

orvostudomány orvostudomány doktora, orvostudomány kandidátusa, orvostudományi egyetem, orvostudományi egyetemi tanár, orvostudományi egyetemi docens

orvosi orvosi alkalmasság, orvosi ápolás, orvosi beavatkozás, orvosi biológia, orvosi diploma, orvosi egyetem, orvosi elektronika, orvosi ellátás, orvosi előírás, orvosi eszköz, orvosi etika, orvosi fakultás, orvosi felülvizsgálat, orvosi gyakorlat, orvosi hetilap, orvosi igazolás, orvosi iskola, orvosi kezelés, orvosi kémia/vegytan, orvosi kozmetika, orvosi kör, orvosi körzet, orvosi laboratórium, orvosi láttelet, orvosi magán-gyakorlat, orvosi műhiba, orvosi műszer, orvosi műszerész, orvosi pálya, orvosi pszichológia, orvosi rebarbara, orvosi rendelő, orvosi statisztika, orvosi székfű, orvosi szén, orvosi szolgálat, orvosi szótár, orvosi tanács, orvosi társaság, orvosi táská, orvosi titoktartás, Orvosi Tudományok Osztálya orvosi vizsgálat, orvosi zsálya, orvosiszálya-le-vél || magán-orvosgyakorlat, magán-orvosirendelő, ügyeletes orvosi rendelő

orvosi nyelv orvosnyelv-tanítás, orvosnyelv-újító

orvosi segély orvosi segélyhely, orvosi segélynyújtás

orvosmérnök orvosmérnök-szak, orvosmérnök-kutatócsoport

állatorvos állatorvos-tudomány, Állatorvos-tudományi Egyetem

szakorvos, szakorvosjelölt, szakorvosállás, szakorvosellátás, szakorvosszolgálat || baleseti sebész szakorvos, belgyógyász szakorvos, elmeszakorvos, foglalkozás-egészségügyi szakorvos, fogszakorvos, fül-orr-gége szakorvos, gégeszakorvos, gyermekgyógyász szakorvos, ideggyógyász szakorvos, nőgyógyász szakorvos, rehabilitációs szakorvos, reumatológus szakorvos, sebész szakorvos, sportszakorvos, szájsebész szakorvos, szemész szakorvos, szívszakorvos, szülész szakorvos, tébécszakorvos

Összegezve: Az *orvos* főnévvel keletkezett összetételek és szó szerkezetek írásmódját is az értelemtükröztetés határozza meg, és ennek alapján legtöbbször kikövetkeztethető. Mégis előfordulnak olyanok, amelyek írásához nem elegendő a nyelvtan ismerete, például *oltó orvos* nem pedig **oltóorvos* (a nyelvtanból nem tudható, hogy nincs ilyen orvosi szak). Ilyenkor csak a szótározás segít.

Anyanyelvünknek [...] írásban és szóban hódolhatunk. Mélységes tiszteletünket a szabályoknak megfelelő hétköznapi (vagy akár irodalmi színvonalú) nyelvben, illetve az argóban (szleng) egyaránt kifejezhetjük.

Berényi Mihály
MONy 2005/1: 17

Mindenkibe bele kellene nevelni a nyelv sorsa iránti érdeklődést, a saját beszéde-írásáért való felelősséget.

Kodály Zoltán 1982. *Visszatekintés* II. kötet. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest